

**WYTYCZNE DOTYCZĄCE ZACHOWAŃ
W PRACY DUSZPASTERSKIEJ Z NIELETNIMI
W KONTEKŚCIE PROBLEMATYKI WYKORZYSTANIA SEKSUALNEGO
W ZAKONIE ŚW. PAWŁA I PUSTELNIKA**

*Dokument do użytku wewnętrznego
w Zakonie Świętego Pawła Pierwszego Pustelnika*

1. Wstęp

Powierzenie paulińskim zakonnikom duszpasterskiej i edukacyjnej opieki nad dziećmi i młodzieżą w ramach różnych form pracy z nimi jest wyrazem zaufania rodziców, Kościoła i społeczeństwa. Jakiegokolwiek jego nadużycie jest niedopuszczalne, dlatego mając na uwadze ochronę dzieci i młodzieży przed niewłaściwymi zachowaniami o charakterze seksualnym, jak i ochronę dobrego imienia Zakonu Świętego Pawła Pierwszego Pustelnika i każdego z jego członków, w oparciu o wytyczne Konferencji Episkopatu Polski z dnia 7-8.10.2014 r. ¹, *Kodeks prawa kanonicznego* oraz inne stosowne dokumenty, zostały opracowane zasady postępowania wobec nieletnich obowiązujące każdego paulińskiego zakonnika.

Celem prezentowanych zasad jest ochrona i bezpieczeństwo dzieci i młodzieży przed nadużyciami o charakterze seksualnym oraz pomoc osobom zaangażowanym w duszpasterstwo i wychowanie. Zasady postępowania podane w dokumencie są również formą ochrony zakonników wobec oskarżeń o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu z osobami niepełnoletnimi poniżej osiemnastego roku życia oraz z osobami, które trwale nie są zdolne posługiwać się rozumem, które ukończyły 18. rok życia; w ostatnim przypadku stosuje się te same przepisy prawne, które odnoszą się do osób niepełnoletnich.

Aby wykluczyć jakiegokolwiek sytuacje wykorzystania seksualnego osób niepełnoletnich, a także uniknąć wszelkich podejrzeń, nieprawdziwych oskarżeń lub nawet

¹ Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, Warszawa 7-8.10.2014 r.

prowokacji, należy stosować w pracy duszpasterskiej działania prewencyjne, które mają na celu wyeliminowanie ryzyka nadużyć seksualnych, zapobieganie przekraczaniu psychicznych i fizycznych granic intymności, jak i przyczynić się do promocji ochrony dzieci i młodzieży przed tego typu zachowaniami.

W prezentowanym dokumencie, którego fundamentalne założenia wynikają z Ewangelii oraz z nauczania i prawodawstwa Kościoła, przyjęte zostały następujące założenia:

- brak tolerancji dla nadużyć wobec nieletnich;
- ochrona praw nieletnich;
- zapewnienie ochrony i bezpieczeństwa nieletnim;
- zapoznanie zakonników z prawem państwowym i kościelnym w omawianym temacie;
- ochrona zakonników przed nieuzasadnionymi podejrzewaniem i nieprawdziwymi oskarżeniami.

2. Misja Zakonu w Kościele i wobec świata a zło zgorszenia

Osoby duchowne i zakonne należą do grona ludzi obdarzonych szczególnym zaufaniem społecznym. Z tego względu wszelkie zgorszenia, których są powodem, posiadają wyjątkowo znaczący ciężar moralny, niosąc ze sobą wiele zła zarówno w życiu osób poszkodowanych, jak i we wspólnocie ludu Bożego, stając się antyświadcstwem i sprzeniewierzeniem misji Kościoła. Urząd Nauczycielski Kościoła jednoznacznie określa zło, jakie niesie ze sobą zgorszenie. W *Katechizmie Kościoła Katolickiego* czytamy, że „zgorszenie nabiera szczególnego ciężaru ze względu na autorytet tych, którzy je powodują, lub słabość tych, którzy go doznają. Nasz Pan wypowiedział takie przekleństwo: „Kto by się stał powodem grzechu dla jednego z tych małych... temu byłoby lepiej kamień młyński zawiesić u szyi i utopić go w głębi morza” (Mt 18, 6). Zgorszenie jest szczególnie ciężkie, gdy szerzą je ci, którzy, z natury bądź z racji pełnionych funkcji, obowiązani są uczyć i wychowywać innych. Takie zgorszenie Jezus zarzuca uczonym w Piśmie i faryzeuszom, porównując ich do wilków przebranych za owce (por. Mt 7, 15)”².

²*Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 2285.

Przywołane przez *Katechizm* słowa Pana Jezusa o zgorszeniu maluczkich, a także inne ³, ukazują Jego ogromną troskę o dzieci. Wobec krzywdy wyrządzonej dziecku Jezus wypowiada najcięższe słowa potępienia. Jednoznaczna i niepozostawiająca wątpliwości postawa i nauczanie Jezusa, ukazuje szczególną wagę troski o dzieci, jako istoty niezdolne do obrony przed złem zarówno fizycznym, jak i moralnym. Doprowadzenie do sytuacji, w której niewinna istota, zdolna do szczerego oddania się Bogu, zostaje przez grzech i jego dalekosiężne skutki oddalona od Stwórcy, zasługuje na surowe konsekwencje i bezwzględną karę. Powierzona przez Chrystusa Kościołowi misja obejmuje m. in. troskę o słabych i bezbronnych, wśród których dzieci zajmują szczególne miejsce. Należy z całą wyrazistością podkreślić, że nauka Jezusa zawarta w Ewangelii nie pozostawia złudzeń w obliczu zgorszeń. Jest ona ostatecznym i niepodważalnym kryterium oceny również relacji między dorosłymi a dziećmi.

Współcześnie, w obliczu przypadków nadużyć seksualnych osób duchownych wobec niepełnoletnich, słowa jednoznacznego potępienia tego rodzaju sytuacji znalazły się m. in. w wypowiedziach Następców św. Piotra. Jan Paweł II mówił, że „wielkie zło wyrządzone przez niektórych księży i zakonników sprawiło, że ludzie patrzą teraz na Kościół z nieufnością i wielu z nich oburza postawa, którą wobec tej sprawy przyjęli – jak im się wydaje – zwierzchnicy wspólnot kościelnych”⁴. Ponadto w poruszanej kwestii nie pozostawił cienia wątpliwości stwierdzając, że „wszyscy katolicy oraz społeczeństwo w ogóle muszą być przekonani, że biskupi i przełożeni troszczą się nade wszystko o duchowe dobro wiernych. Ludzie muszą wiedzieć, że w kapłaństwie i życiu zakonnym nie ma miejsca dla osób, które mogłyby wyrządzić krzywdę młodzieży”⁵.

Benedykt XVI kontynuując bezkompromisową postawę wobec zła nadużyć seksualnych wobec nieletnich, podejmował niełatwe zadanie konfrontacji ze skalą zaistniałego problemu, dążył do osobistych spotkań z ofiarami, a także zachęcał innych

³ „Pozwólcie dzieciom przychodzić do Mnie, nie przeszkadzajcie im; do takich bowiem należy królestwo Boże. Zaprawdę, powiadam wam: Kto nie przyjmie królestwa Bożego jak dziecko, ten nie wejdzie do niego». I biorąc je w objęcia, kładł na nie ręce i błogosławił je” (Mk 10, 14-16; por. Mt 19,13nn; Łk 18,15nn.).

⁴ Jan Paweł II, „*Prośmy Boga o przebaczenie, uzdrowienie i łaskę*”. Przemówienie do kardynałów USA w związku ze skandalami seksualnymi wśród duchowieństwa tego kraju, Watykan 23.04.2002 r., n. 1.

⁵ Tamże n. 3.

pasterzy Kościoła do wsparcia i towarzyszenia im. Same gorszące czyny popełnione przez duchownych określił jako zdradę wobec powierzonych im wiernych i zbezczeszczenie świętości sakramentu kapłaństwa, szczególnie wobec Chrystusa. Takie postępowanie doprowadza do utraty szacunku ze strony ludzi, okrywa wstydem i hańbą innych duchownych, wyrządza ogromną krzywdę ofiarom oraz naraża na wielką szkodę Kościoła, jak i społeczny obraz kapłaństwa i życia zakonnego⁶.

Kierowany troską o dobro Kościoła i wierność jego posłannictwu również Papież Franciszek konsekwentnie podjął się kontynuacji zapoczątkowanej przez swoich poprzedników postawy bezkompromisowego braku tolerancji dla wykroczeń seksualnych wobec nieletnich. W swoich wypowiedziach zapewniał m. in., że „rodziny muszą wiedzieć, że Kościół nie szczędzi wysiłków, aby chronić ich dzieci oraz, że mają one prawo, by zwrócić się do niego z pełnym zaufaniem, ponieważ jest domem bezpiecznym. Nie można zatem dawać pierwszeństwa innym względom, niezależnie od tego jakiego byłyby charakteru, jak na przykład pragnienie uniknięcia skandalu, ponieważ nie ma absolutnie żadnego miejsca w posłudze duszpasterskiej dla tych, którzy wykorzystują nieletnich”⁷.

Przytoczone i wiele innych wypowiedzi Papieża pokazują, że Kościół uznaje winy popełnione przez duchownych oraz nieodpowiednie zajęcie stanowiska wobec nich przez niektórych zwierzchników kościelnych. Jednocześnie przyjmując w duchu prawdy właściwe stanowisko wobec nadużyć seksualnych, jest gotowy do wyrażenia prośby o przebaczenie, towarzyszenia i niesienia pomocy ofiarom, jak i do sprawiedliwego ukarania sprawców.

3. Delegat wyższego przełożonego i duszpasterze w przypadku zaistnienia wykorzystania seksualnego osoby nieletniej

Wyższy przełożony, zgodnie z zaleceniem Konferencji Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce, powołuje delegata, którego zadaniem jest rozeznanie zgłaszanych przypadków ewentualnych nadużyć seksualnych wobec nieletnich dokonanych

⁶ Benedykt XVI, *List pasterski do katolików Irlandii*, Watykan, 19.03.2010 r., n. 7.

⁷ Franciszek, *List do Konferencji Biskupów i Przełożonych Instytutów Życia Konsekwowanego w sprawie ochrony nieletnich*, Watykan, 2.02.2015 r.

przez paulińskich zakonników, a także powołuje duszpasterzy, którzy zatroszczą się o zapewnienie odpowiedniej opieki pastoralnej ofiarom molestowania.

a) *Delegat*

Do zadań delegata należy:

- przyjęcie zgłoszenia o popełnieniu przez duchownego czynu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia oraz powiadomienie wyższego przełożonego o zaistniałej sytuacji;

- kierowanie się podczas rozmowy z ofiarą lub osobami zgłaszającymi nadużycie seksualne procedurą zapewniającą maksymalne poczucie bezpieczeństwa, okazanie woli życzliwego wysłuchania i przyjęcia prawdy, oraz upewnienie się w przekonaniu, że osoby, ujawniające swoje cierpienie, pomagają też Kościołowi w przywróceniu naruszonego ładu moralnego;

- kierowanie się w postępowaniu względem ofiary nadużycia seksualnego poczuciem sprawiedliwości oraz troską o dobro ofiary i o wspólnotę kościelną;

- zapewnienie realizacji prawa, zarówno osób małoletnich, jak i dorosłych, do tego, by przy czynnościach wyjaśniających i procesowych towarzyszyła im wybrana przez nich osoba zaufana;

- z uwagi na fakt że osoba poszkodowana ma prawo do informacji, udzielenie takowej odnośnie do tego, jakie środki zapobiegawcze zostały podjęte w stosunku do zakonnika oskarżanego o nadużycie;

- zastosowanie w postępowaniu wyjaśniającym procedury zawartej w dokumencie Konferencji Episkopatu Polski „*Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*”, Aneks n. 2, „*Procedura postępowania*”;

- systematyczne uczestnictwo w kursach, szkoleniach i innych formach przedmiotowego doształcania, organizowanych przez Konferencję Episkopatu Polski,

Konferencję Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce lub inne odpowiednie instytucje⁸.

b) Duszpasterze

Do zadań duszpasterzy należy:

- udzielenie pomocy duchowej i psychologicznej ofierze nadużycia seksualnego, a w razie potrzeby konsultacji prawnej;

- ścisła współpraca z rodzicami (opiekunami prawnymi), a w przypadku ofiary poniżej piętnastego roku życia za wyraźną ich zgodą, w procesie towarzyszenia i udzielania pomocy ofierze;

- udzielenie, w razie potrzeby, pomocy duchowej i psychologicznej osobom z najbliższego otoczenia ofiary nadużycia seksualnego, w szczególności członkom rodziny, a także udzielenie informacji, w jaki sposób mogą skorzystać z pomocy duchowej i psychologicznej;

- podejmowanie rozmów i spotkań z wiernymi, zwłaszcza w pierwszym okresie po ujawnieniu nadużycia seksualnego, jakie miało miejsce w ich wspólnotach. W sposób szczególny, w razie potrzeby, obejmowanie troską duszpasterską dzieci i młodzieży;

- systematyczne uczestnictwo w kursach, szkoleniach i innych formach przedmiotowego doskonalenia organizowanych przez Konferencję Episkopatu Polski, Konferencję Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce lub inne odpowiednie instytucje⁹.

⁸ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne...*, Aneks n. 1.

⁹ Por. tamże.

4. Konsekwencje prawne nadużyć seksualnych wobec osób nieletnich

a) W polskim prawie państwowym

Polskie prawo karne stawia granicę piętnastu lat, poniżej której – w przypadku jakichkolwiek czynności o charakterze seksualnym – ma się do czynienia z pedofilią, która jest traktowana ze szczególną surowością. W takim przypadku nie ma znaczenia zgoda wyrażona przez dziecko, gdyż wszelkie tego typu czynności są zabronione oraz ścigane z urzędu. Powyżej tej granicy wieku zachowanie takie nie jest już pedofilią w znaczeniu prawa karnego, ale wciąż są to kontakty z osobą niepełnoletnią. Wprawdzie może ona dysponować swoim ciałem (zgadzać się na czynności seksualne), ale w grę może wchodzić zmuszanie jej do takich czynności, także przy wykorzystaniu stosunku zależności formalnej lub duszpasterskiej. W takim przypadku nie mamy do czynienia z gwałtem, ale właśnie z tym, co określa się jako „molestowanie seksualne”. Przypadek taki ma miejsce w sytuacji wykorzystywania wszelkich zależności pomiędzy dorosłymi, ale też pomiędzy dorosłym a niepełnoletnim¹⁰.

W rozumieniu prawa polskiego przestępstwo ponadto stanowi m. in. udostępnianie treści pornograficznych małoletniemu poniżej lat piętnastu (art. 200 § 3-5 KK), zgwałcenie osoby poniżej lat piętnastu (art. 197 § 3 ust. 2 KK), wykorzystanie seksualne osoby upośledzonej umysłowo (art. 198 KK), wytwarzanie, rozpowszechnianie i posiadanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego poniżej lat piętnastu (art. 202 § 3-4 c KK), nawiązywanie przy pomocy sieci teleinformatycznych kontaktu z małoletnim poniżej lat piętnastu w celu wykorzystania seksualnego (art. 200 a KK), a także nadużycie stosunku zależności lub zaufania wobec małoletniego albo w zamian za udzielenie lub obietnicę korzyści majątkowej lub osobistej wobec małoletniego w celu wykorzystania seksualnego (art. 199 KK). Przestępstwa tego typu ścigane są na wniosek osoby pokrzywdzonej bądź z urzędu¹¹.

¹⁰ Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce, *Niektóre wskazania w przypadku oskarżeń o molestowanie seksualne*, Warszawa 13.05.2014 r.

¹¹ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne...*

b) W prawie kościelnym

W porządku prawnym Kościoła rozstrzygnięcie w sprawach przestępstw seksualnych popełnionych przez duchownych a także i zakonników wobec nieletnich jest zastrzeżone Kongregacji Nauki Wiary¹². Zgodnie z art. 6 §1. *Motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela* najcięższymi przestępstwami przeciw obyczajom, które osądza tylko Kongregacja Nauki Wiary, są:

1. Przestępstwo przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, popełnione przez duchownego z nieletnim poniżej osiemnastego roku życia (z niepełnoletnim zrównana jest osoba, która trwale jest niezdolna posługiwać się rozumem);

2. Nabywanie albo przechowywanie, lub rozpowszechnianie w celach lubieżnych materiałów pornograficznych, przedstawiających nieletnich poniżej czternastego roku życia, przez duchownego – w jakikolwiek sposób i za pomocą jakiegokolwiek urządzenia;

Duchowny popełniający przestępstwa, o których mowa w punktach 1. i 2., winien być ukarany odpowiednio do wagi przestępstwa, nie wykluczając wydalenia lub pozbawienia urzędu.

Ponadto kan. 1395 *Kodeksu prawa kanonicznego* przewiduje sankcje karne dla duchownych także za inne czyny popełnione w sferze seksualności, nie podlegające specjalnym regulacjom.

c) Przedawnienie

Przedawnienie przestępstw seksualnych przeciwko niepełnoletnim, według aktualnie obowiązującego prawa kościelnego, następuje po upływie 20 lat liczonych od dnia, w którym niepełnoletni skończył 18 lat. W niektórych indywidualnych przypadkach Kongregacja może zdecydować o niezastosowaniu reguły o przedawnieniu i rozpatrywać je nawet po tym terminie. Dlatego również w przypadku zgłoszeń faktów przedawnionych należy

¹²Kongregacja Nauki Wiary, *Motu proprio „Sacramentorum sanctitatis tutela”*, Rzym 21 maja 2010 r.

przeprowadzić dochodzenie wstępne i w razie uprawdopodobnienia oskarżeń przekazać sprawę do Kongregacji.

Pomimo jasnych ram czasowych stawianych przez prawo: zarówno cywilne, jak i kanoniczne, nie istnieje coś, co można by nazwać „przedawnieniem medialnym”. Jak pokazuje praktyka, dziennikarskie ujawnienia odnoszą się często do spraw formalnie przedawnionych. Dlatego też sprawiedliwości i zadośćuczynienia można i należy domagać się po latach, mając na względzie także dobre imię Zakonu, które przez takie ujawnienia może zostać naruszone. Stanowi to dodatkowy motyw do nielekceważenia wszelkich doniesień o molestowaniu niepełnoletnich, aby:

- w przypadku potwierdzenia zarzutów móc podjąć we właściwym czasie (nie za późno) realny wysiłek zadośćuczynienia;

- w przypadku niepotwierdzenia winy, lub formułowania fałszywych oskarżeń, można było podjąć odpowiednie kroki, mające na celu ochronę dobrego imienia Zakonu oraz jego poszczególnych członków ¹³.

5. Procedura postępowania w przypadku oskarżenia zakonnika o nadużycia seksualne

Prawo kościelne, opierając się na przesłankach ochrony pokrzywdzonych oraz zadośćuczynienia za krzywdy, nakłada na ordynariusza (wyższych przełożonych instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego) obowiązek przeprowadzenia wstępnego dochodzenia w sprawach związanych z molestowaniem seksualnym, a następnie przekazanie uzyskanej dokumentacji do Kongregacji Nauki Wiary, która to Kongregacja otrzymała od Papieża specjalne uprawnienia do rozstrzygania we wszystkich takich sprawach. Wymagana procedura obejmuje przeprowadzenie wewnętrznego dochodzenia (skupiającego się przede wszystkim na zebraniu odnośnego materiału dowodowego, dzięki któremu możliwa byłaby jednoznaczna ocena stawianych

¹³ Por. Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce, *Niektóre wskazania...*

zarzutów jako prawdziwych lub przynajmniej prawdopodobnych); jeżeli zarzut jest wiarygodny, traci się prawo działania na własną rękę¹⁴.

Przełożony wyższy zobowiązany jest ponadto do zastosowania odpowiednich środków zapobiegawczych ochrony nieletnich. Według polskiego prawa, do środków ochrony niepełnoletnich zalicza się m.in. takie środki zapobiegawcze: zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją niepełnoletnich lub z opieką nad nimi; obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach; zakaz kontaktowania się z określonymi osobami; zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu. Środki te mają na celu działania prewencyjne oraz „unieszkodliwienie” tego, kto dopuszcza się przemocy wobec dzieci.

Przełożony w przypadku uzasadnionych podejrzeń odnoszących się do jakiegoś współbrata, powinien zdecydowanie przeciwdziałać, tymczasowo lub na stałe ograniczając jego posługiwanie i kierując do takiej pracy, w której nie będzie miał bezpośredniego kontaktu z niepełnoletnimi¹⁵.

6. Ogólne zasady postępowanie w poszczególnych przypadkach oskarżenia o nadużycia seksualne

a) Gdy zakonnik dowiaduje się o obciążeniu zarzutem o molestowanie swojego współbrata

1. W przypadku, gdy zakonnik zostaje poproszony o rozmowę, podczas której dowiaduje się o nagannym zachowaniu współbrata (niezależnie, czy zgłasza się sama „ofiara”, czy jej krewni lub znajomi), powinien:

- z uwagą wysłuchać, starając się pozyskać podstawowe informacje odnoszące się do czasu, miejsca oraz okoliczności zdarzeń;

¹⁴ Kongregacja Nauki Wiary, *Okólnik do Konferencji Episkopatów w sprawie opracowania „wytucznych” dotyczących sposobów postępowania w przypadku nadużyć seksualnych popełnionych przez duchownych wobec osób niepełnoletnich*, Rzym, 3.05.2011 r.; por. Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce, *Niektóre wskazania...*

¹⁵ Por. Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich w Polsce, *Niektóre wskazania...*

- od samego początku wykazać zrozumienie i zainteresowanie, absolutnie nie bagatelizując sprawy;

- upewnić się, czy nie zaszła pomyłka oraz czy nie mamy do czynienia z „nadinterpretacją” normalnych gestów, przy tym jednak absolutnie nie starać się wmówić danej osobie, że „nic wielkiego się nie stało” albo, że ona sama jest winna zaistniałej sytuacji;

- poprosić ją o wyrażenie zgody na przekazanie tej sprawy kompetentnej władzy i na ewentualne spotkanie z osobą, która w imieniu wyższego przełożonego przejmie całą sprawę i przeprowadzi wstępne dochodzenie.

Jeżeli ktoś został obdarzony zaufaniem jako osoba „pierwszego kontaktu”, powinien takie zadanie spełnić, pamiętając jednak, że nie jest jego zadaniem prowadzenie dalszych czynności, ani przeproszanie za to, co miało miejsce; powinien doprowadzić do przekazania sprawy do wyższego przełożonego.

2. Absolutnie niedopuszczalne jest prowadzenie samodzielnego śledztwa, ani równoległego dochodzenia (kiedy sprawa zostanie już przekazana do wyższego przełożonego); wręcz przeciwnie, dla dobra wszystkich stron należy wykazać się daleko posuniętą dyskrecją.

3. W przypadku ujawnionej sprawy, znanej już opinii publicznej (nawet w minimalnym zakresie), rozsądną jest rzeczą nie wypowiadać się w sprawie: ani wyrażając własne opinie, objaśniając własną wersję przebiegu zdarzeń, ani występując w obronie kogokolwiek – osobą upoważnioną do kontaktu z osobami niewłączonymi w sprawę (w tym z przedstawicielami mediów) jest wyłącznie ten, kto przez wyższego przełożonego został wyznaczony do prowadzenia dochodzenia lub rzecznik prasowy.

4. Prowadzący dochodzenie może potrzebować pomocy, której należy mu udzielić na jego prośbę, jednak dla dobra sprawy nie należy podejmować jakichkolwiek działań na własną rękę, nawet gdyby w czyimkolwiek mniemaniu sprawa prowadzona była źle i nieudolnie.

b) Kiedy zakonnik sam został oskarżony

1. W takim przypadku – nawet gdy zarzuty są nieprawdziwe i krzywdzące – należy uznać, że jako osoba bezpośrednio zaangażowana w sprawę, nie jest w stanie zachować pełnego obiektywizmu i należy niezwłocznie o wszystkim zawiadomić wyższego przełożonego, który podejmie konieczne działania.

2. Rozsądną rzeczą jest unikanie bezpośredniego kontaktu z oskarżającym, gdyż może to zostać odczytane jako próba „zamknięcia mu ust”.

3. W sytuacjach, gdy ktoś ze współbraci został oskarżony, często sprawą kluczową jest fakt, czy współpracuje on z osobą odpowiedzialną za przeprowadzenie dochodzenia czy działania takie utrudnia – w przypadku obciążenia zarzutami należy więc wykazać maksimum dobrej woli.

c) Kiedy w najbliższym środowisku zaczynają krążyć plotki o rzekomym nagannym postępowaniu zakonnika

1. O całej sprawie należy poinformować wyższego przełożonego (nawet, jeżeli sprawa wydaje się niewiarygodna): pozwoli to na przygotowanie się – z wyprzedzeniem – na ewentualne późniejsze komplikacje.

2. W przypadku prośby o pomoc ze strony osoby prowadzącej dochodzenie – podobnie jak w pierwszym przypadku, osoby „pierwszego kontaktu” – należy uzyskać możliwie dokładne informacje, ale wyłącznie w tym celu, aby przekazać je wyższemu przełożonemu lub jego delegatowi (zob. p. 6 a).

3. Absolutnie nie wolno prowadzić dochodzenia na własną rękę; należy pamiętać, że w przypadku krążących plotek, to, co zostało zasłyszane, daje obraz niepełny – zadaniem prowadzącego dochodzenie z ramienia wyższego przełożonego jest zgromadzenie wszelkich informacji ze wszystkich możliwych źródeł i podjęcie dalszych działań zgodnie z obowiązującymi procedurami.

d) Postawy i działania, których należy unikać w powyższych sytuacjach

1. Choć w przypadku oskarżeń można spotykać się z całą gamą możliwości: od autentycznych przypadków nadużyć seksualnych po nieprawdziwe oskarżenia, a nawet prowokacje, to jednak należy zrobić wszystko, aby już od samego początku starać się wykreować atmosferę wzajemnego zaufania i spokoju, wykluczając wszelką agresję czynną lub bierną, a także jakiegokolwiek gwałtowne reakcje (nawet, gdyby wydawały się usprawiedliwione), które wymagałyby późniejszego tłumaczenia się lub przeprosin.

2. Należy unikać czegokolwiek, co miałyby pozór działań mających na celu wyciszenie lub zatuszowanie sprawy, a nie prowadziłyby do odkrycia pełnej prawdy.

3. Dla dobra wszystkich nie wolno z własnej inicjatywy, bez porozumienia z odpowiedzialnym za prowadzenie wstępnego dochodzenia, angażować się osobiście w sprawę, a tym bardziej prowadzić równoległego „śledztwa”¹⁶.

7. Działania prewencyjne – „kodeks zachowań” wobec osób małoletnich

Prewencja nadużyć seksualnych wobec nieletnich stanowi integralną część zaangażowania Kościoła w pracę z dziećmi i z młodzieżą. Wspólnota wiary zapewnia dzieciom i młodzieży bezpieczne i przejrzyste środowisko wzrostu, które współtworzą wszyscy odpowiedzialni za wspieranie rodziców w przekazywaniu wiary przez nauczanie i różne formy pracy duszpasterskiej.

Prewencja ma na celu wyeliminowanie ryzyka popełnienia nadużyć seksualnych w ścisłym tego słowa znaczeniu przez kogokolwiek z uczestników duszpasterstwa dzieci i młodzieży. Ma również pomóc w uniknięciu psychicznych i fizycznych przekroczeń granic intymności. Cel ten ma być osiągnięty przez programy pomagające rodzicom, jak również osobom zaangażowanym w duszpasterstwo i wychowanie, w rozpoznaniu oznak wykorzystywania seksualnego i w odpowiedniej reakcji na nie.

¹⁶ Por. tamże.

Prewencja ma się przyczynić do promocji ochrony dzieci i młodzieży przed różnymi formami przemocy i wykorzystania również poza środowiskami kościelnymi¹⁷.

Skuteczną pomocą w różnych dziedzinach pracy z dziećmi i młodzieżą są jasne zasady określające formy bliskości i dystansu w relacjach między dorosłymi a dziećmi i młodzieżą.

a) *Zachowania niedopuszczalne*

W relacjach z dziećmi i młodzieżą bezwzględnie niedopuszczalne jest:

- pozostawanie sam na sam z osobą nieletnią: w klasztorze, kościele, budynkach klasztornych lub innym pomieszczeniu zamkniętym;
- spanie z osobą nieletnią w tym samym łóżku;
- wyjazdy w pojedynkę z osobą nieletnią na wycieczkę z zaplanowanym noclegiem;
- posiadanie i rozpowszechnianie obrazów pornograficznych z udziałem nieletnich;
- wprowadzanie osoby nieletniej w świat problematyki seksualnej lub pornograficznej przez słownictwo, muzykę, nagrania, filmy, gry, strony internetowe, oprogramowanie komputerowe czy inną rozrywkę;
- dostarczanie osobie nieletniej narkotyków, alkoholu i papierosów;
- posiadanie i używanie alkoholu oraz niedozwolonych środków odurzających podczas posługi wobec nieletnich;
- stosowanie siły, środków przemocy, gróźb w relacji z niepełnoletnimi w celu skorygowania ich zachowania;
- poniżanie, wyśmiewanie i zastraszanie małoletnich;
- nawiązywanie jakiegokolwiek kontaktu fizycznego z nieletnimi, dotykanie, obejmowanie, głaskanie po policzku, dotykanie włosów;
- poklepywanie po ramieniu lub plecach;
- głaskanie po głowie;
- pocałunki w usta;
- sadzanie dzieci na kolanach, branie „na barana” i na ręce;

¹⁷Prewencja nadużyć seksualnych wobec dzieci i młodzieży i osób niepełnosprawnych w pracy duszpasterskiej i wychowawczej Kościoła w Polsce - program autorski o. A. Żaka, Kraków - Warszawa, wrzesień 2013 r.

- dotykanie pośladków, okolicy klatki piersiowej lub genitaliów;
- okazywanie uczuć w miejscach odosobnionych;
- zapasy z osobami niepełnoletnimi;
- jakiegokolwiek typu masażu osoby dorosłej przez osobę niepełnoletnią lub osoby niepełnoletniej przez osobę dorosłą;
- jakiegokolwiek forma okazywania uczuć osobie niepełnoletniej wbrew jej woli;
- wygłaszanie komplementów odnoszących się do budowy fizycznej lub rozwoju ciała.

b) Sytuacje, których należy unikać

W celu uniknięcia oskarżeń o niewłaściwe zachowanie wobec nieletnich należy:

- wystrzegać się przebywania z osobą niepełnoletnią pod jednym dachem w nocy, chyba że obecna jest jeszcze inna dorosła osoba w roli opiekuna;
- unikać organizowania noclegu osobom niepełnoletnim w domach prywatnych lub klasztorach;
- upewnić się, że podczas przebywania w domu osób trzecich, obecne są osoby dorosłe;
- unikać prowadzenia samochodu, gdy w pojeździe znajduje się tylko osoba niepełnoletnia;
- powstrzymać się od dawania prezentów osobie niepełnoletniej;
- unikać przebywania razem z nieletnimi w zamkniętych pomieszczeniach w przypadku sprawowania jakiegokolwiek posług duszpasterskich;
- zachowywać daleko posuniętą ostrożność w komunikowaniu się z osobami nieletnimi przez środki komunikacji społecznej takich jak: telefon, Internet, itp.;
- dopilnować, aby wszystkie zajęcia z nieletnimi, za których przeprowadzenie ponosi się odpowiedzialność (zajęcia pozalekcyjne, katechetyczne, duszpasterstwo młodych, harcerstwo, sport, itp.), zostały wcześniej zatwierdzone i zaakceptowane przez odpowiednie osoby oraz rodziców;
- dopilnować, żeby we wszystkich wydarzeniach z udziałem osób nieletnich uczestniczyły osoby dorosłe;
- w przypadku organizacji wyjazdów z osobami niepełnoletnimi uzyskać pisemne pozwolenie na wyjazd od rodziców lub prawnych opiekunów.

c) zachowania stosowne i dopuszczalne

W kontaktach z osobami niepełnoletnimi dopuszczalne są:

- pochwała słowna;
- uścisk dłoni;
- siedzenie w pobliżu małych dzieci;
- „przybijanie piątki”;
- trzymanie się za ręce podczas modlitwy, zabawy czy dla uspokojenia małego w sytuacji wzburzenia emocjonalnego;

Kierując się powyższymi wskazaniem należy mieć również na uwadze to, że w zależności od okoliczności niektóre formy wyrażania uczuć, choć zwyczajowe, to jednak nie zawsze mogą zostać uznane za stosowne.

8. Zakończenie

Przestrzeganie przedstawianego „kodeksu zachowań” obowiązuje bezwzględnie wszystkich paulińskich zakonników.

O każdym podejrzeniu wykorzystywania seksualnego nieletnich należy bezwzględnie powiadomić stosowne władze zakonne. Zgodnie z uchwałą Kapituły Generalnej Zakonu Świętego Pawła Pierwszego Pustelnika z 2014 r., „[...] żadne przypadki nadużyć i przestępstw przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu nie mogą być ukrywane i winny być jak najszybciej zgłaszane przełożonemu. Nieujawnianie takich faktów jest równoznaczne ze współodpowiedzialnością za popełnione czyny”¹⁸.

W podejmowaniu jakichkolwiek zadań duszpasterskich oraz w codziennych kontaktach z dziećmi i młodzieżą należy unikać jakichkolwiek postaw i gestów, które mogą mieć choćby pozory niestosowności. Przestrzeganie prawa kościelnego, państwowego, jak i powyższego „kodeksu zachowań” ma być skuteczną pomocą tak w chronieniu godności dzieci i młodzieży jak i ochroną zakonników przed nieprawdziwymi oskarżeniami.

Powyższy dokument został zatwierdzony na sesji Definitorium Generalnego w dn. 30.04.2016 r.

¹⁸*Uchwały Kapituły Generalnej Zakonu Świętego Pawła Pierwszego Pustelnika, 01-13.03.2014 r., Jasna Góra 2014; p. 7.*

ANEKS

**do Wytycznych dotyczących zachowań w pracy duszpasterskiej z nieletnimi
w kontekście problematyki wykorzystania seksualnego
w Zakonie św. Pawła I Pustelnika
z dnia 30.04.2016 r.**

W związku z nowelizacją art. 240 kk z dn. 13.07.2017 r. (Dz. U. z 2017 r. poz. 773) niniejszym aneksem zostają wprowadzone następujące zmiany do *Wytycznych dotyczących zachowań w pracy duszpasterskiej z nieletnimi w kontekście problematyki wykorzystania seksualnego w Zakonie św. Pawła I Pustelnika* z dnia 30.04.2016 r., stosownie do poniżej wymienionych zmian w prawie Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 240 § 1 Kto, mając wiarygodną wiadomość o karalnym przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonywaniu czynu zabronionego określonego w:

Art. 197 § 3 lub 4 (Kto dopuszcza się zgwałcenia wspólnie z inną osobą, małoletniego poniżej lat 15, wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry),

Art. 198 (Kto, wykorzystując bezradność innej osoby lub wynikający z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej brak zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem, doprowadza ją do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonywania takiej czynności),

Art. 200 (Kto obcuje z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania; Kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępnia mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi; kto w celu swojego zaspokojenia seksualnego lub zaspokojenia seksualnego innej osoby prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonywanie czynności seksualnej; kto prowadzi reklamę lub promocję działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nim małoletniemu poniżej lat 15),

lub przestępstwa o charakterze terrorystycznym nie zawiadamia niezwłocznie organu powołanego do ścigania przestępstw, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Niektóre artykuły Kodeksu karnego mające zastosowanie do wyżej wspomnianych spraw

Art. 197 (Zgwałcenia)

§ 1. Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 2. Jeżeli sprawca, w sposób określony w § 1, doprowadza inną osobę do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 3. Jeżeli sprawca dopuszcza się zgwałcenia:

- 1) Wspólnie z inną osobą,
- 2) Wobec małoletnich poniżej lat 15
- 3) Wobec wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

§ 4. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 - 3 działa ze szczególnym okrucieństwem, podlega karze pozbawienia wolności na czas krótszy od lat 5.

Art. 198 (Wykorzystanie bezradności, upośledzenia)

Kto, wykorzystując bezradność innej osoby lub wynikający z upośledzenia umysłowego lub choroby psychicznej brak zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem, doprowadza ją do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

Art. 199 (Nadużycie zależności)

§ 1. Kto, przez nadużycie stosunku zależności lub wykorzystanie krytycznego położenia, doprowadza inną osobę do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 został popełniony na szkodę małoletniego, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 3. Karze określonej w § 2 podlega, kto obcuje płciowo z małoletnim lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej albo doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, nadużywając zaufania lub udzielając w zamian korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy.

Art. 200 (Obcowanie płciowe z osobą małoletnią lub doprowadzenie jej do poddania się czynnościom seksualnym)

§ 1. Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 2. (uchylony)

§ 3. Kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępnia mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 4. Karze określonej w § 3 podlega, kto w celu swojego zaspokojenia seksualnego lub zaspokojenia seksualnego innej osoby prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej.

§ 5. Karze określonej w § 3 podlega, kto prowadzi reklamę lub promocję działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu poniżej lat 15.

Art. 200 a

§ 1. Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w **art. 197** *zgwałcenie lub wymuszenie czynności seksualnej* § 3 pkt 2 lub **art. 200** *obcowanie płciowe z osobą małoletnią lub doprowadzenie jej do poddania się czynnościom seksualnym*, jak również produkowania lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierza do jej realizacji, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 200 b

Kto publicznie propaguje lub pochwała zachowania o charakterze pedofilskim, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 202 (Prezentacja i rozpowszechnianie pornografii)

§ 1. Kto publicznie prezentuje treści pornograficzne w taki sposób, że może to narzucić ich odbiór osobie, która tego sobie nie życzy, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. (uchylony)

§ 3. Kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwała lub sprowadza, przechowuje lub posiada albo rozpowszechnia lub prezentuje treści pornograficzne z udziałem małoletniego albo treści pornograficzne związane z prezentowaniem przemocy lub posługiwaniem się zwierzęciem, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 4. Kto utrwała treści pornograficzne z udziałem małoletniego, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 4 a. Kto przechowuje, posiada lub uzyskuje dostęp do treści pornograficznych z udziałem małoletniego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 4 b. Kto produkuje, rozpowszechnia, prezentuje, przechowuje lub posiada treści pornograficzne przedstawiające wytworzony albo przetworzony wizerunek małoletniego uczestniczącego w czynności seksualnej podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 4 c. Karze określonej w § 4b podlega, kto w celu zaspokojenia seksualnego uczestniczy w prezentacji treści pornograficznych z udziałem małoletniego.

§ 5. Sąd może orzec przepadek narzędzi lub innych przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstw określonych w § 1-4b, chociażby nie stanowiły własności sprawcy.

Art. 208 (Rozpijanie)

Kto rozpija małoletniego, dostarczając mu napoju alkoholowego, ułatwiając jego spożycie lub nakłaniając go do spożycia takiego napoju, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 217 (Naruszenie nietykalności cielesnej)

§ 1. Kto uderza człowieka lub w inny sposób narusza jego nietykalność cielesną, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 2. Jeżeli naruszenie nietykalności wywołało wyzywające zachowanie się pokrzywdzonego albo jeżeli pokrzywdzony odpowiedział naruszeniem nietykalności, sąd może odstąpić od wymierzenia kary.

§ 3. Ściganie odbywa się z oskarżenia prywatnego.